

Betænkning afgivet af Retsudvalget den 0. april 2009

3. udkast

(Betækningsbidrag fra DF)

Betænkning

over

Forslag til lov om ændring af retsplejeloven

(Dommeres fremtræden i retsmøder)

[af justitsministeren (Brian Mikkelsen)]

1. Ændringsforslag

Der er stillet 3 ændringsforslag til lovforslaget. Dansk Folkepartis medlemmer af udvalget har stillet ændringsforslag nr. 1. Socialdemokratiets medlemmer af udvalget har stillet ændringsforslag nr. 2 og 3.

2. Udvalgsarbejdet

Lovforslaget blev fremsat den 19. december 2008 og var til 1. behandling den 23. januar 2009. Lovforslaget blev efter 1. behandling henvist til behandling i Retsudvalget.

Møder

Udvalget har behandlet lovforslaget i <> møder.

Høring

Et udkast til lovforslaget har inden fremsættelsen været sendt i høring, og justitsministeren sendte den 13. november 2008 dette udkast til udvalget, jf. alm. del – bilag 100. Den 5. januar 2009 sendte justitsministeren de indkomne høringssvar samt et notat herom til udvalget. Udvalget afholdt den 11. marts 2009 en høring om lovforslaget. Formålet med høringen var at belyse lovforslaget i forhold til Grundloven og domstolenes uafhængighed, dommeres neutralitet samt internationale forpligtigelser og forbuddet med diskrimination. Som oplægsholdere var inviteret repræsentanter fra Syddansk Universitet, Dommerforeningen, Advokatrådet samt Institut for Menneskerettigheder.

Skriftlige henvendelser

Udvalget har i forbindelse med udvalgsarbejdet modtaget skriftlige henvendelser fra:

Juridisk Initiativ,

Advokat Steen Lassen, Advokat Georg Lett og Advokat Jens Rostock-Jensen,

Retssikkerhedsfonden,

Claus Skoven Pedersen,

Muslimernes Fællesråd (MFR),

Retspolitisk Forening.

Justitsministeren har over for udvalget kommenteret de skriftlige henvendelser til udvalget.

Deputationer

Endvidere har Muslimernes Fællesråd (MFR) mundtligt over for udvalget redegjort for deres holdning til lovforslaget.

Spørgsmål

Udvalget har stillet 78 spørgsmål til justitsministeren til skriftlig besvarelse, som denne har besvaret.

3. Indstillinger og politiske bemærkninger

<>

For Dansk Folkeparti er det meget klart, at det ikke skal være muligt for dommere under retsmøder at bære religiøse symboler, vise politisk tilhørsforhold eller lignende. Dansk Folkeparti har noteret sig, at lovforslaget virker generelt og vil forhindre enhver form for iklædning af politiske såvel som religiøse symboler, der kan skabe tvivl om dommerens neutralitet.

Det er helt grundlæggende, at en dommer optræder og er upartisk i en retssal. Når man får en sag for retten, skal man ikke være i tvivl om dommeres, nævninges eller andre med afgørelseskompetences neutralitet i de enkelte sager. En person der har en sag for retten skal ligeledes heller ikke sidde og skulle forholde sig til dommerens politiske observans eller religiøse ståsted. Vi skal forhindre, at ethvert tvivlsspørgsmål opstår.

Lovforslaget indbefatter dog ikke alle, der i en retssal bør virke neutrale og upartiske. Det omfatter f.eks. ikke lægdommere - dvs. nævninge og domsmænd - samt sagkyndige meddommere. Derfor har Dansk Folkeparti stillet et ændringsforslag, der vil rette op på denne fejl. Lægdommere og sagkyndige meddommere bør - ligesom dommerne - fungere upartisk og neutralt. For disse skal det heller ikke være muligt at dukke op i hverken muslimsk tørklæde, en bluse med skriften »Radikale Venstre« eller andre åbenlyse religiøse eller politiske manifestationer.

Dansk Folkeparti mener, at det er forkert at gå på kompromis med vores juridiske principper om retfærdig rettergang og neutralitet ved at tillade religiøse og politiske symboler ved domstolene. Dansk Folkeparti støtter at neutraliteten ved vores domstole vil blive bibeholdt med dette lovforslag. Dansk Folkeparti støtter derfor lovforslaget.

Liberal Alliance, Inuit Ataqatigiit, Siumut, Tjóðveldisflokkurin og Sambandsflokkurin var på tidspunktet for betænkningens afgivelse ikke repræsenteret med medlemmer i udvalget og havde dermed ikke adgang til at komme med indstillinger eller politiske udtalelser i betænkningen.

En oversigt over Folketingets sammensætning er optrykt i betænkningen. [Der gøres opmærksom på, at et flertal eller et mindretal i udvalget ikke altid vil afspejle et flertal/mindretal ved afstemning i Folketingssalen.]

4. Ændringsforslag med bemærkninger

Æ n d r i n g s f o r s l a g

Til § 1

Af et mindretal (DF), tiltrådt af <>:

1) I den i nr. 1 den foreslående affattelse af § 56, stk. 2 indsættes efter »fuldmægtige og midlertidigt beskikkede dommere« ordene: », lægdommere, sagkyndige medlemmer, jf. § 16, stk. 3-6, §§ 20, 20 a og § 20 b«

[Udvidelse af personkredsen, der omfattes af forbuddet mod at bære religiøse og politiske symboler m.v.]

Af et mindretal (S), tiltrådt af <>:

2) I nr. 1 udgår den foreslåede affattelse af § 56 a.

[Ophævelse af påbuddet om kappe]

Til § 2

3) Paragraffen affattes således:

»Loven træder i kraft den 1. juli 2009.«

[Konsekvensændring af forslaget om ophævelse af påbuddet om kappe]

B e m æ r k n i n g e r

Til nr. 1

Det forslås, at kredsen af personer, der forbydes at bære religiøse og politiske symboler m.v. i retten udvides til at omfatte lægdommere - dvs. domsmænd og nævninger - samt sagkyndige/ branchekyndige meddommere, idet begrundelsen for at indføre forbuddet for dommere også gælder i forhold til lægdommere og sagkyndige meddommere.

Til nr. 2

Det forslås, at påbuddet om at dommere, midlertidigt beskikkede dommere og fuldmægtige skal bære kappe under hovedforhandlinger og retsmøder udgår.

Til nr. 3

Der er tale om en konsekvensændring som følge af nr. 2.

*Kim Andersen (V) Søren Pind (V) Karsten Nonbo (V) Peter Skaarup (DF) fmd.
 Marlene Harpsøe (DF) René Christensen (DF) Tom Behnke (KF) Vivi Kier (KF)
 Naser Khader (KF) Karen Hækkerup (S) Anne-Marie Meldgaard (S) Mogens Jensen (S)
 Morten Østergaard (RV) Anne Baastrup (SF) nfmd. Karina Lorentzen Dehnhardt (SF)
 Simon Emil Ammitzbøll (UFG) Line Barfod (EL)*

Liberal Alliance, Inuit Ataqatigiit, Siumut, Tjóðveldisflokkurin og Sambandsflokkurin havde ikke medlemmer i udvalget.

Folketingets sammensætning

Venstre, Danmarks Liberale Parti (V)	47	Liberal Alliance (LA)	2
Socialdemokratiet (S)	45	Inuit Ataqatigiit (IA)	1
Dansk Folkeparti (DF)	25	Siumut (SIU)	1
Socialistisk Folkeparti (SF)	23	Tjóðveldisflokkurin (TF)	1
Det Konservative Folkeparti (KF)	18	Sambandsflokkurin (SP)	1
Det Radikale Venstre (RV)	9	Uden for folketingsgrupperne	2
Enhedslisten (EL)	4	(UFG)	

Oversigt over bilag vedrørende L 98

Bilagsnr.	Titel
1	Høringssvar og høringsoversigt, fra justitsministeren
2	Henvendelse af 16/1-09 fra Juridisk Initiativ, Siham El Morabit
3	Henvendelse af 19/1-09 fra Advokat Steen Lassen, Advokat Georg Lett og Advokat Jens Rostock-Jensen
4	Henvendelse af 22/1-09 fra Retssikkerhedsfonden
5	Udkast til tidsplan for udvalgets behandling af lovforslaget
6	Henvendelser af 23/1-09 fra Claus Skoven Pedersen
7	Henvendelse af 26/1-09 fra Muslimernes Fællesråd (MFR)
8	Forslag til eksperthøring fra Radikale Venstre
9	Tidsplan for udvalgets behandling af lovforslaget
10	Henvendelse af 3/2-09 fra Retspolitisk Forening
11	Pressemeddelelse om høring over lovforslaget
12	Tilmelding til høring om Dommeres fremtræden i retsmøder
13	Materiale fra høringen om Dommeres fremtræden i retsmøder
14	Ændringsforslag fra Socialdemokratiets medlemmer af udvalget
15	1. udkast til betænkning

Oversigt over spørgsmål og svar vedrørende L 98

Spm.nr.	Titel
1	Spm. om kommentarer til henvendelse af 16/1-09 fra Juridisk Initiativ, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
2	Spm. om kommentarer til henvendelse af 19/1-09 fra Advokat Steen Lassen, Advokat Georg Lett og Advokat Jens Rostock-Jessen, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
3	Spm. om, hvorvidt der findes områder, hvor der ved lov er fastlagt regler for, hvilken påklædning ansatte skal bære eller ikke må bære, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
4	Spm. om kommentarer til henvendelse af 22/1-09 fra Retssikkerhedsfonden, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
5	Spm. om en vejledning til retterne om sprogbrug i forbindelse med ord med kristen og anden religiøs betydning, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
6	Spm. om kommentarer til henvendelse af 23/1-09 fra Claus Skoven Pedersen, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
7	Spm. om kommentarer til henvendelse af 26/1-09 fra Muslimernes Fællesråd (MFR), til justitsministeren, og ministerens svar herpå

- 8 Spm. om, hvorvidt forslaget omfatter åbenlyse manifestationer via ekstrem brug af hårpragt og lignende i ansigtet, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 9 Spm. om, at åbenlyst religiøst betinget skægvekst i ansigtet er inkluderet i det forbud, som gælder religiøse og politiske symboler for dommere, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 10 Spm. om, hvordan Domstolsstyrelsen omsætter lovforslagets bestemmelser til praksis, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 11 Spm. om, hvor ofte det forventes, at Domstolsstyrelsen tager stilling til, hvad der »er egnet til at blive opfattet af andre som en tilkendegivelse om dommerens eventuelle religiøse eller politiske tilhørsforhold eller en tilkendegivelse om den pågældende dommers personlige holdning til et religiøst eller politisk emne i øvrigt« m.v., til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 12 Spm. om, for hvor mange ansatte ved de danske domstole forslaget vil få umiddelbare ansættelsesmæssige konsekvenser, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 13 Spm., om det kors, som indgår i domstolenes logo, er egnet til at blive opfattet af andre som en tilkendegivelse af et religiøst tilhørsforhold, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 14 Spm. om kommentarer til henvendelse af 3/2-09 fra Retspolitisk Forening, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 15 Spm. om udtalelse i høringssvaret fra Domstolsstyrelsen, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 16 Spm. om begrundelsen for, at dommere pålægges pligt til at bære kappe, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 17 Spm. om forbindelse mellem pligten til at bære kappe og forbuddet mod religiøse og politiske symboler, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 18 Spm. om, hvorvidt forbuddet mod politiske og religiøse symboler vil være i overensstemmelse med Den Europæiske Menneskeretskonvention, Grundloven og EU's ligebehandlingsregler, hvis påbuddet om kappe udelades, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 19 Spm. om hijab-tørklædet som et religiøst symbol, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 20 Spm. om definitionen af forskellen på religiøse og kulturelle symboler, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 21 Spm. om, hvorvidt Dannebrog og korset på kongekronen er politiske eller religiøse symboler, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 22 Spm. om definitionen af udtrykket »egnet til at blive opfattet«, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 23 Spm. om symboler, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 24 Spm. om Grundlovens § 70, til justitsministeren, og ministerens svar herpå

- 25 Spm. om »saglige hensyn«, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 26 Spm. om, hvordan religiøs neutral fremtræden kan betragtes som sagligt begrundet, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 27 Spm. om lovforslaget kan tages som udtryk for, at det danske demokrati hviler på verdsligt grundlag i modsætning til, hvad der fremgår af Grundloven, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 28 Spm. om lovforslaget er udtryk for et politisk ønske om at afskaffe folkekirkens grundlovssikrede præferencestilling i det danske samfund, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 29 Spm. om proportionalitetsprincippet, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 30 Spm. om, hvorfor nærværende lovforslag ikke har været forelagt Retsplejerådet, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 31 Spm. om, hvorvidt lovforslaget er i overensstemmelse med Europarådets rådgivende Dommerkomites Opinion No. 3 (Ethics and Liability of Judges para. 49, iii), til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 32 Spm. om, hvilke andre faggrupper end dommere, der vil blive omfattet af lovens forbud samt kappepåbuddet, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 33 Spm. om, hvorfor kulturelle eller sociale symboler ikke er omfattet af lovforslaget, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 34 Spm. om, hvorfor politisk og religiøs fremtræden sidestilles, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 35 Spm. om, hvorvidt lovens forbud i større omfang vil ramme kvinder end mænd, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 36 Spm. om, kommentar til høringssvar fra Institut for Menneskerettigheder, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 37 Spm. om, kommentar til høringssvar fra Institut for Menneskerettigheder, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 38 Spm. om, hvorvidt lovforslaget efter regeringens opfattelse er nødvendigt for at betrygge borgerne ved domstolenes afgørelser, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 39 Spm. om, hvorvidt en dommer kan forventes at afsige en dom begrundet i andre hensyn end gældende dansk ret, når denne person bærer et religiøst symbol, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 40 Spm., om danske borgere – forud for lovforslaget – havde tilstrækkelig tillid og respekt for domstolene, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 41 Spm., om der har været noget konkret fortilfælde, hvor uvedkommene religiøse holdninger har været inddraget i en domstolsafgørelse, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 42 Spm., om der er grundlag for at intensivere dommernes uddannelse og/eller processen for udvælgelse af dommere, til justitsministeren, og ministerens svar herpå

- 43 Spm., om Danmark er et multireligiøst samfund m.v., til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 44 Spm., om det vil være foreneligt med grundloven at gennemføre et generelt forbud mod al brug af religiøse symboler i offentligheden, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 45 Spm., om det vil være foreneligt med grundloven at gennemføre et generelt forbud mod, at offentligt ansatte bærer religiøse symboler, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 46 Spm., om formålet med loven også kan begrunde, at der tages hensyn til dommers etnicitet, alder eller udseende i øvrigt, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 47 Spm., om nærværende lovforslag ville være i strid med Grundloven, menneskerettighederne eller EU's ligestillingsdirektiv, hvis lovforslaget var formuleret således, at det alene forbød dommere at bruge et muslimsk hovedtørklæde, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 48 Spm., om nærværende lovforslag ville være i strid med Grundloven, menneskerettighederne eller EU's ligestillingsdirektiv, hvis lovforslaget – trods en neutral formulering – alene var rettet mod at forbyde dommere at bruge et muslimsk hovedtørklæde, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 49 Spm., om Dansk Folkepartis kampagne i landets aviser i maj 2008 er en korrekt gengivelse af retstilstanden i Danmarks domstole forud for dette lovforslag, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 50 Spm., om Domstolsstyrelsens interne retningslinjer forud for lovforslaget vil hindre en fremtræden som beskrevet i Dansk Folkepartis kampagne, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 51 Spm., om udtalelse fra ministeren i DR Nyhederne 12/11-08 om, hvilke ytringer i retten lovforslaget skulle omfatte, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 52 Spm., om ministeren har noget kendskab til, at dommere tidligere i forbindelse med retsmøder har optrådt på en måde, som kan opfattes religiøst, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 53 Spm. om, hvorvidt forbuddet også gælder dommere, der bærer vielsesring, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 54 Spm., om nærværende lovforslag omfatter dommers ytringer om religiøse holdninger umiddelbart inden og efter et retsmøde, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 55 Spm., om nærværende lovforslag omfatter dommers påklædning og brug af religiøse symboler umiddelbart inden og efter et retsmøde, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 56 Spm., om forskellen på en person, som bærer et politisk eller religiøst symbol, og en person, som alle ved har en bestemt politisk eller religiøs holdning, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 57 Spm., om en muslimsk eller kristen jurist, som vælger at fralægge sig alle religiøse symboler, men som offentligt fremfører stærke religiøse

- holdninger til f.eks. abort, kvinders rettigheder m.v. vil kunne være dommer, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 58 Spm., om en person som åbent og offentligt tilkendegiver, at danske domstole bør se bort fra Den Europæiske Menneskerettighedskonvention vil kunne være dommer, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 59 Spm., om et medlem af Folketinget samtidig kan være dommer, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 60 Spm. om, hvorfor man – i strid med Dommerforeningens anbefaling – har valgt at gå i detaljer vedrørende påklædning, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 61 Spm. om patienter, der bærer tørklæde i forbindelse med kemoterapi, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 62 Spm., om en hasidisk kvinde eller en muslimsk kvinde, som vælger at dække sit hår på denne måde, vil være omfattet af forbuddet, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 63 Spm. om, hvorfor nærværende lovforslag ikke er i strid med Grundlovens § 70 om lige ret til borgerlige og politiske rettigheder uanset trosbekendelse eller afstamning, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 64 Spm., om kommentar til tilkendegivelse i høringssvar fra Institut for Menneskerettigheder, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 65 Spm. om, hvorfor nærværende lovforslag ikke anses for at stride mod Grundlovens § 74, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 66 Spm. om, hvorfor nærværende lovforslag er undtaget for retten til religionsfrihed i medfør af den Europæiske Menneskerettighedskonvention artikel 9, stk. 1. og stk. 2, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 67 Spm. om, hvorfor nærværende lovforslag ikke er i strid med Grundlovens § 67, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 68 Spm. om, om Folketinget tidligere har tilsidesat dommeres mening om forhold, der vedrørte dommeres daglige arbejde, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 69 Spm., om tilsidesættelsen af Dommerforeningens mening er egnet til at blive opfattet af dommerne som en mistillidserklæring til Dommerforeningen eller Domstolsstyrelsen, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 70 Spm., om tilsidesættelsen af Dommerforeningens mening er egnet til at blive opfattet af borgerne som en mistillidserklæring til domstolene, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 71 Spm., om ministeren har tillid til, at domstolene selv kan bedømme inhabilitetsspørgsmål, der måtte opstå i situationer, hvor dommere måtte bære hovedtørklæde, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 72 Spm. om, hvad konsekvensen af nærværende lovforslag vil være, hvis forbuddet i lovforslaget ikke efterkommes, til justitsministeren, og

ministerens svar herpå

- 73 Spm., om kommentar til Dommerforeningens kommentarer i brev til Retsudvalget af 4/9-08, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 74 Spm., om nærværende lovforslag har været til debat i andre nordiske lande samt om indholdet af en sådan debat, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 75 Spm., om de øvrige nordiske lande har indført noget forbud mod dommers brug af bl.a. hovedtørklædet, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 76 Spm. om kommentar til artiklen: »International støtte til forbud mod tørklæder« fra Jyllandsposten 21/5-08, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 77 Spm. om kommentar til artiklen: »Debat: En forkert beslutning« i Jyllandsposten 22/4-08, til justitsministeren, og ministerens svar herpå
- 78 Spm. om kommentar til kronikken: »Dommere, advokater ... og tørklæder« i Jyllandsposten 24/4-08, til justitsministeren, og ministerens svar herpå